

Anna Piotrowicz, Małgorzata Witaszek-Samborska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

MIĘDZYPOKOLENIOWE RÓŻNICE W GRZECZNOŚCI JĘZYKOWEJ W OPINII STUDENTÓW POLONISTYKI

Zagadnieniom zmian w zakresie grzeczności językowej poświęcono już wiele miejsca we współczesnej literaturze lingwistycznej¹. Językoznawcy zwracają uwagę na to, że rysują się znaczne różnice pokoleniowe zarówno w samej językowej etykiecie, jak i w jej ocenie. Zrozumiałe jest, że wiele zastrzeżeń budzą wśród osób starszych zbyt swobodne zachowania quasi-grzecznościowe młodzieży. Ważne wydało nam się spojrzenie na ten problem z perspektywy ludzi młodych, w dodatku o wyższym niż przeciętny stopniu świadomości językowej i komunikacyjnej². W tym celu przeprowadziłyśmy badanie ankietowe, którym objęłyśmy studentów polonistyki (studiów licencjackich i magisterskich) Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Odpowiedzi udzieliło sto osób, w tym większość kobiet. Ankieta składała się z trzech pytań: 1. *Co według Pani/Pana oznacza pojęcie „grzeczność językowa”?*; 2. *Co razi Panią/Pana w językowych zachowaniach grzecznościowych? U kogo? W jakich sytu-*

¹ Przykładowo można tu wymienić prace Małgorzaty Marcjanik (m.in.: Marcjanik 1990, 1993a, 1993b, 1997, 2001a, 2001b, 2002, 2007a, 2007b, 2014), Kazimierza Ożoga [m.in.: Ożóg 1990, 2005, 2007b], Antoniny Grybosiovej [m.in. Grybosiova 1998, 2002, 2003, 2006] i innych – m.in.: Bloch, Lewandowska-Jaros, Pawelec (red.) 2014; Jędrzejko, Kita 2002; Anusiewicz, Marcjanik (red.) 1992; Kita 2005; Kowalikowa 2005; Piotrowicz 2005; Marcjanik (red.) 2013.

² W *Encyklopedii języka polskiego* czytamy, że „świadomość językowa, rozumiana jako ogół poglądów jednej osoby, grupy społecznej lub szerszej zbiorowości na język, a także ogół postaw wobec niego i emocji z nim związanych, obejmuje 1. wiedzę o języku (intuicyjną, szkolną, rzadziej naukową), 2. kompetencję językową, czyli zdolność do właściwej selekcji środków językowych, adekwatnych do celu wypowiedzi, jej charakteru, stylu, adresata, oraz 3. ocenę ich akceptowalności fonetycznej, gramatycznej, logicznej, kulturowej itd., czyli poczucie językowe” [Urbańczyk, Kucała (red.) 1999: 394]. O dotychczasowych poglądach na temat świadomości językowej z punktu widzenia różnych dyscyplin naukowych zob. Maćkowiak [2011].

acjach?; 3. Czy dostrzega Pani/Pan różnice między grzecznością językową w Pani/Pana kontaktach z rówieśnikami a z osobami starszymi? Jeśli tak, proszę określić, na czym polegają, i podać przykłady. Analizę i interpretację odpowiedzi na dwa pierwsze pytania uczyniliśmy tematem wcześniejszych artykułów [Piotrowicz, Witaszek-Samborska 2014 (w druku)], tu natomiast skupimy się na odpowiedziach udzielonych na pytanie trzecie.

Odpowiedzi te są bardzo różne – od zdawkowych, po szczegółowe, które pozwalają na wyodrębnienie pewnych ważnych problemów. Kilko respondentów odpowiedziało, że takiej różnicy nie dostrzega. Formułowali to krótko („Nie”; „Nie dostrzegam”) lub z komentarzem³:

- Staram się traktować rówieśników oraz osoby starsze z takim samym szacunkiem.
- Staram się w każdej sytuacji zachować grzeczność językową, moi rówieśnicy również, jak i osoby starsze. Nie zauważyłam szczególnych różnic.
- Tak naprawdę nie widzę różnicy, w każdym razie nie powinno jej być – grzeczność to grzeczność, wszyscy są równi w tym względzie.

W pozostałych ankietach studenckie odpowiedzi koncentrowały się wokół zagadnień, które czynimy osią konstrukcyjną dalszej części artykułu.

Odpowiednie słownictwo

Wielu młodych ludzi zwróciło uwagę na konieczność dostosowania słownictwa do interlokutorów. Uznało, że pewnych wyrazów w rozmowach z rówieśnikami nie trzeba unikać, a w kontaktach z osobami starszymi niegrzecznie jest ich nadużywać. Wymieniali tu:

a) słownictwo młodzieżowe (w tym skróty) i nazbyt potoczne:

- Podczas rozmowy z rówieśnikami posługujemy się językiem potocznym, socjolektem, który często jest zrozumiały wyłącznie dla młodzieży. Podczas rozmowy ze starszymi osobami zdecydowanie rezygnujemy ze skrótów.
- W stosunku do osób starszych staram się wypowiadać staranniej. Rówieśnicy stosują w rozmowach wiele skrótów. Niekiedy przez to wypowiedzi te są niezrozumiałe lub chaotyczne.
- Moi rówieśnicy mają skłonność do skracania wszelkich wyrażań.
- W rozmowie z osobami starszymi jestem zdystansowana. W kontaktach z rówieśnikami nie mam takiego dystansu. Używam więcej potocznych i mój styl rozmowy jest bardziej swobodny.
- W kontaktach z osobami starszymi staramy się być bardziej powściągliwi i używamy wyrazów, które nie zostały zmodyfikowane przez młodzieżowy slang.
- Przy rówieśnikach używa się więcej kolokwializmów, podczas gdy do osoby starszej odnosimy się w formie mniej potocznej, co wyraża szacunek wobec niej.

³ Odpowiedzi ankietowe przytaczamy w oryginalnym kształcie językowym.

- Kiedy rozmawiam z rówieśnikami, mogę używać kolokwializmów.
 - W kontaktach z osobami starszymi unikam kolokwializmów czy gwary młodzieżowej.
- b) wyrazy obcego pochodzenia, być może niezrozumiałe w starszym pokoleniu:
- Z rówieśnikami rozmowy są bardzo swobodne, mogę używać większej ilości zapożyczeń i powoływać się na konkretne nazwy, np. produktów, bez tłumaczenia, co to jest.
 - W kontaktach z rówieśnikami pozwalam sobie na znacznie mniejszą precyzję w wyrażaniu i używam wielu anglicyzmów. W kontaktach z osobami starszymi staram się unikać anglicyzmów.
 - W rozmowie z osobami starszymi staram się mówić językiem poprawnym, pozbawionym niezrozumiałych zapożyczeń.
 - Rozmawiając ze starszą osobą staram się mówić prosto, nie używać neosemantyzmów czy zapożyczeń.
- c) innowacje i wyrazy modne:
- W kontaktach z rówieśnikami używam nowych wyrazów, których starsze osoby by nie zrozumiały, staram się mówić przejrzyściej, zrozumialej.
 - W kontaktach z osobami starszymi nie powinno się używać wyrazów modnych – ułatwi to komunikację.
 - W rozmowie ze starszymi osobami rezygnuję z „waty językowej”, używam słów nie należących do mody językowej.
- d) przekleństwa i wulgaryzmy (tylko w jednej ankiecie):
- W kontaktach ze starszymi nie pozwalam sobie na używanie słów, które mogłyby zostać uznane za wulgarne, np. *kurde*.

Studenci podkreślili też, że szacunek należny osobom starszym wyraża się m.in. przez posługiwanie się słownictwem starannym, bardziej wyszukanim:

- W kontaktach z osobami starszymi dba się o dostosowanie swojej wypowiedzi do ich słownictwa – często mówimy do nich „starszą odmianą polszczyzny”.
- W stosunku do osób starszych – bardziej tradycyjnych form.
- W kontaktach z osobami starszymi większą uwagę przykładam do mówienia z szacunkiem i nieużywania słów, których mogą nie zrozumieć.
- W kontaktach z osobami starszymi zdania i słowa są bardziej wyszukane.
- W kontaktach ze starszą osobą używam słownictwa bardziej wzorowego.
- W rozmowach ze starszymi osobami zachowuję większą dbałość o język i staram się lepiej dobrać słowa (z szacunkiem, by nikogo nie urazić).
- W kontaktach ze starszymi osobami rozważniej dobieram słowa.

W kilku ankietach pojawiły się przykłady słów „zakazanych” w kontaktach z przedstawicielami starszego pokolenia:

- Podczas komunikacji ze starszą ciocią nie używam słów np. „dzięki”, „spoko”, „okej” w formie podziękowania, lecz zawsze „dziękuję”, nierzadko obudowanego jeszcze dodatkowymi elementami.
- Podczas rozmowy ze starszymi osobami bardziej zwracam uwagę na styl i dobór słów. Np. nie mówię „spoko”, bo osoby starsze nie są przyzwyczajone do używania takich słów, wydaje mi się to nawet w pewien sposób lekceważące.

Jak można zauważyć, wymieniane przez respondentów wyrazy należą do repertuaru młodzieżowych zwrotów grzecznościowych. Było to przedmiotem uwag w wielu ankietach.

Zwroty grzecznościowe

Różnic w grzeczności językowej względem siebie a względem osób starszych studenci upatrywali często w stosowaniu zwrotów z różnych poziomów językowej grzeczności. Można by to nazwać – analogicznie do struktury współczesnej normy językowej [Markowski 2005] – dwupoziomowością etykiety językowej. Kontakty międzypokoleniowe wymagają, według respondentów, używania zwrotów z poziomu wzorcowego, podczas gdy w kontaktach rówieśniczych repertuar owych zwrotów jest ograniczony do rejestru potocznego⁴.

Ogólnie na temat różnicy w używaniu zwrotów grzecznościowych ankietowani pisali:

- W kontaktach ze starszymi osobami staram się stosować zwroty grzecznościowe.
- Osoby starsze są bardziej wymagające, gdy chodzi o zwroty grzecznościowe. Również osoby, które owych zwrotów używają, wiedzą, że osobom starszym należy okazać zdecydowanie większą grzeczność aniżeli rówieśnikom.
- Grzeczność językowa w kontaktach z rówieśnikami ogranicza się zwykle do braku przekleństw lub po prostu do używania zwrotów grzecznościowych w sytuacji prośb bądź podziękowań. W kontaktach z osobami starszymi natomiast grzeczność językowa obejmuje znacznie więcej zwrotów.
- Młodzi ludzie zwrotów grzecznościowych używają rzadko lub w sytuacjach bardziej oficjalnych. Starsi ludzie zachowania grzecznościowe mają wyuczone i stanowią dla nich pewnego rodzaju normę wzorcową.

W niektórych ankietach studenci nie tylko zwracali uwagę na wymienione wyżej różnice, ale wskazywali też przykłady zwrotów grzecznościowych z obu poziomów. Najwięcej miejsca poświęcali mówieniu na „pan/pani” bądź na „ty”:

- Rówieśnicy (poza filologią polską) nie dbają o poprawność, grzeczność językową. Coraz częściej spotykam się w sklepach z nieużywaniem form „pani/pan”. Wśród osób starszych forma ta jest zawsze używana.
- Rówieśnicy często rezygnują z używania form grzecznościowych „pan/pani” w stosunku do osób starszych, często zapominają o słowach: <przepraszam, dziękuję, proszę>.
- Grzeczność językowa w kontaktach z osobami starszymi jest bardziej pompatyczna, o wiele bardziej się ją wyczuwa i o wiele bardziej zna. Choćby banalny zwrot: „Proszę Pani/Pana”.
- Młodzi ludzie częściej mówią do siebie na „ty”. Starsi są bardziej zdystansowani, dlatego używają takich form językowych, które raczej wykluczają zbliżenie z rozmówcą, nawiązanie bliższego kontaktu.

⁴ Warto tu przypomnieć pojęcie kodu ograniczonego w języku współczesnej młodzieży, o czym pisał m.in. Kazimierz Ożóg [Ożóg 2007a: 180–199].

Co ciekawe, znalazła się też wśród zgromadzonych odpowiedzi uwaga dotycząca niestosownych zachowań grzecznościowych osób starszych wobec młodzieży, a z drugiej strony – dość wyszukanej etykiety językowej w kontaktach młodych ludzi z rówieśnikami: „Wydaje mi się, że nie można uogólniać. Zdarza się, że np. w tramwaju starszy pan lub pani zwraca się niemiło i na «ty» do osoby młodszej. Tymczasem w kontaktach na uczelni coraz częściej zdarza mi się spotkać ze zwracaniem się do siebie przez rówieśników przez formę «Pan/Pani»”.

Jedna osoba ujęła międzypokoleniowe różnice etykiety językowej w kategorii komunikacyjnej ekonomiczności, pisząc: „Wypowiedzi kierowane do osób starszych mają zwykle formy dłuższe, poprzedzone są zwrotami do rozmówców/czytelników. W kontaktach z rówieśnikami nawet w formach grzecznościowych posługuję się zdaniami zwięźlejszymi”. To dążenie do ekonomiczności wypowiedzi uwidacznia się też w podawanych przez respondentów zwrotach grzecznościowych. Dłuższe uznają oni za wskazane w kontaktach z osobami starszymi, krótsze zaś – z rówieśnikami. Przykładowo: *dziękuję bardzo* – *dzięki, thanks; dzień dobry* – *siema, cześć, witaj, hej; do widzenia* – *siema, cześć, hej, nara; słucham?* – *co?; czy mogłabyś?* – *ej?; przepraszam* – *sorry, sorka*. Piszą także o tym, że w komunikacji językowej zanikają pewne formuły:

- Ludzie starsi z warstwy inteligenckiej stosują sformułowania, które wychodzą już z użycia, np. „byłby pan łaskaw...”, „niech pani spocznie...” (profesor na egzaminie).
- Sądzę, że w kontaktach z osobami starszymi zachowuję większą grzeczność językową. Przykładowo, ustępując miejsca osobie starszej w autobusie, grzecznie mówię: „Może zechciałaby Pani usiąść?”, ona odpowiada z reguły: „Dziękuję Pani bardzo”, a ja mówię: „Proszę”. Wiem, że niektórzy zapominają o tym, do kogo się zwracają i nie są to już dziś wyłącznie dorastający chłopcy.

Inne wymieniane przez ankietowanych recesywne zwroty grzecznościowe to: *czy mogłaby pani..., szanowny panie, z poważaniem, łączę wyrazy szacunku* itp.

Zachowania komunikacyjne

Zarówno dobór odpowiedniego słownictwa, jak i właściwych zwrotów grzecznościowych wiąże się z wpisaniem się w określony wzorzec komunikacyjny – wysoki, staranny bądź swobodny, potoczny. Na ten aspekt grzeczności językowej studenci rzadziej zwracali uwagę. Formułowali to w następujący sposób:

- W kontaktach z osobami starszymi staram się mówić zrozumiale, gdyż wiek także jest barierą komunikacyjną.
- W kontaktach z osobami starszymi zwracam większą uwagę na grzeczność językową, bo należy im się większy szacunek.
- W rozmowie z rówieśnikami mogę pozwolić sobie na więcej „luzu”, podczas gdy w rozmowie z osobą starszą używam form bardziej konserwatywnych.
- W kontaktach z rówieśnikami można pozwolić sobie na większy „luz” językowy”.

- Jeżeli chodzi o kontakty z rówieśnikami, można sobie pozwolić na więcej „luzu językowego”, stosować słownictwo bardziej nowoczesne, bardziej osadzone w kulturze.

Respondenci podkreślali też, że sam wybór tematu rozmowy młodszych ze starszymi, a dokładniej unikanie pewnych tematów, może być też przejawem grzecznościowych zachowań językowych. Pisali:

- Podczas rozmowy z osobą starszą nie wspomina się o tematach trudnych, wzbudzających wiele emocji. Nie rozmawiam ze starszymi osobami na tematy kontrowersyjne, szczególnie z osobami konserwatywnymi, jeśli wiem, że moje poglądy mogą taką osobę urazić.
- Grzeczność językowa wobec osób starszych jest bardziej zasadnicza i oficjalna, unika się poruszania niewygodnych tematów (dbanie o etykę).
- W rozmowie z młodszymi wypowiedzi są mniej przemyślane. Z osobami starszymi rozmowa z szacunkiem, nie podejmuje się dialogu na każdy temat – różnice pokoleniowe.

Docenić należy, że studenci zdają sobie sprawę z tego, iż obowiązek grzeczności spoczywa nie tylko na nadawcy, ale także na odbiorcy. Jako oznaka szacunku jest to szczególnie istotne w rozmowach ludzi młodych z pokoleniem osób starszych: „W kontaktach z osobami starszymi należy wysłuchać ich zdania, nie tylko mówić”. Za niegrzeczne słusznie uznano też przerywanie rozmówcy:

- Osobom starszym nie przerywam oraz nie poprawiam ich błędów językowych
- Podczas rozmowy z osobami starszymi należy zawsze pamiętać o pierwszeństwie ich wypowiedzi, o stosowaniu zwrotów grzecznościowych, o tym, by nie przerywać itp.
- Dla osób starszych okazuję większy szacunek, nie przerywam im, gdy mówią, i zawsze staram się wykazywać zainteresowanie. Natomiast w kontaktach z rówieśnikami zdarza mi się przerywać im w trakcie zdania, nie wysłuchując do końca. Także nie zawsze wykazuję zainteresowanie informacją, którą chce przekazać rozmówca.

Ważnym pozawerbalnym przejawem grzeczności jest uśmiech, istotny niezależnie od wieku interlokutorów. W analizowanych ankietach czytamy:

- Z osobami starszymi witam się w sposób oficjalny i w taki też z nimi rozmawiam. Staram się uśmiechać, jednak nie zawsze uśmiech zostaje odwzajemniony.
- W kontaktach z rówieśnikami, gdy poznaje się nową osobę, nie zostaje podane jej imię, często brak uśmiechu z jej strony”.

Prozodia i artykulacja

Za istotną dla etykiety językowej studenci uznali też płaszczyznę fonetyczną. Ze względu na pogarszający się dziś sposób wymowy Polaków docenić należy troskę młodzieży o ten aspekt komunikacji, zwłaszcza w kontaktach z osobami starszymi. W ankietach pojawiły się uwagi dotyczące iloczasu i natężenia dźwięku, a także wyrazistej artykulacji głosek:

- Do starszych osób staram się mówić wolniej.
- Rozmawiając z osobami starszymi staram się mówić wolniej i wyraźniej.

- W kontaktach ze starszymi osobami mówię głośniejsze, wyraźniej, staram się powtarzać wyrazy.
- W kontaktach z osobami starszymi zmienia się intonacja i ogólna estetyka wypowiedzi – np. unikanie pauz hezytacyjnych.

Podsumowanie

Studenci polonistyki biorący udział w badaniu ankietowym na temat różnic między grzecznością językową w kontaktach z rówieśnikami a z osobami starszymi potraktowali to zagadnienie szeroko. Pod uwagę wzięli bowiem nie tylko grzecznościowe akty mowy (w tym szczególnie zwroty grzecznościowe), lecz ogólne zasady wymagane w uprzejmych konwersacyjnych kontaktach językowych. Wypowiedzi ich mniej lub bardziej świadomie nawiązywały do pierwszego z dwu zaleceń sformułowanych przez Robin Lakoff, a uzupełniających zasadę kooperacji Paula Grice'a [za: Zdunkiewicz 2001: 272–275]. Zalecenia te brzmią następująco:

(1) rozmawiaj z partnerem czy też przemawiaj do niego tak, by czuł się dobrze, niezależnie od tego, jaka jest treść rozmowy czy też komunikatu i (2) formułuj komunikat tak, by odbiorca miał możliwość wyboru postawy i zachowania [za: Markowski, Puzynina 2001: 51].

Respondenci podkreślali zatem m.in. symetryczność „obowiązków grzeczności językowej” w relacjach nadawczo-odbiorczych, szczególnie w kontaktach z osobami starszymi. Zwracali uwagę nie tylko na stosowność poruszanej tematyki, staranność leksykalno-stylistyczną i artykulacyjno-prozodyczną, ale także na wymagane od odbiorcy umiejętność słuchania i nieprzerywanie rozmówcy. Z kolei za oczywistą cechę kontaktów z rówieśnikami uznali znaczną swobodę zachowań komunikacyjnych oraz tzw. luz językowy, przejawiający się w używaniu leksyki potocznej i socjolektalnej, obfitującej w zapożyczenia i rozmaite innowacje skracające.

Przeprowadzone badanie wykazało zatem, że młode pokolenie dostrzega konieczność grzecznościowego dostosowania się do wieku interlokutorów (tylko kilkoro ankietowanych uznało, że nie ma różnic w tym zakresie). Pozwala to mieć nadzieję na utrzymanie właściwego w określonych sytuacjach i pewnych środowiskach wzorca komunikacyjnego.

Literatura

- Anusiewicz J., Marcjanik M. (red.), 1992, *Język a kultura*, t. 6: *Polska etykieta językowa*, Wrocław.
- Błoch J., Lewandowska-Jaros D., Pawelec R. (red.), 2014, *Grzeczność nie jest nauką łatwą ani małą. Język, działanie, kultura*, Warszawa.
- Grybosiova A., 1998, *Przyczyny zmian w polskim systemie adresatywnym* [w:] *Język w mieście. Problemy kultury i poprawności*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica”, nr 37, s. 57–61.
- Grybosiova A., 2002, *Nowe sytuacje – nowe zachowania grzecznościowe*, „Poradnik Językowy”, nr 2, s. 3–8.

- Grybosiowa A., 2003, *Obce kulturowo formuły nawiązywania kontaktu we współczesnej polszczyźnie. Geneza, recepcja, wartościowanie* [w:] tejże, *Język wtopiony w rzeczywistość*, Katowice, s. 176–185.
- Grybosiowa A., 2006, *Destrukcyjna tradycja, polski model grzeczności. Nowe formuły globalne* [w:] *Przemiany języka na tle przemian współczesnej kultury*, red. K. Ożóg i E. Oronowicz-Kida, Rzeszów, s. 31–37.
- Jędrzejko E., Kita M., 2002, *Słowa grzeczne i serdeczne, czyli o języku życzliwym na co dzień i od święta*, Warszawa.
- Kita M., 2005, *Językowe rytuały grzecznościowe*, Katowice.
- Kowalikowa J., 2005, *Język bez etykiety* [w:] *Język trzeciego tysiąclecia III*, t. 1: *Tendencje rozwojowe współczesnej polszczyzny*, red. G. Szpila, Kraków, s. 463–472.
- Maćkowiak K., 2011, *Świadomość językowa – problem definicji*, „Poradnik Językowy”, z. 2, s. 5–23.
- Marcjanik M., 1990, *Normy regulujące językowe zachowania grzecznościowe*, „Przegląd Humanistyczny”, nr 7, s. 77–82.
- Marcjanik M., 1993a, *Etykieta językowa* [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wrocław, s. 271–281.
- Marcjanik M., 1993b, *Granice polskiej grzeczności językowej*, „Poradnik Językowy”, nr 7, s. 375–383.
- Marcjanik M., 1997, *Polska grzeczność językowa*, Kielce.
- Marcjanik M., 2001a, *W kręgu grzeczności. Wybór prac z zakresu polskiej etykiety językowej*, Kielce.
- Marcjanik M., 2001b, *Zmiany w etykiecie językowej ostatnich lat XX wieku* [w:] *Zmiany w publicznych zwyczajach językowych*, red. J. Bralczyk, K. Mosiolek-Kłosinska, Warszawa, s. 79–84.
- Marcjanik M., 2002, *Proces przewartościowywania polskiej grzeczności językowej* [w:] *Język trzeciego tysiąclecia II*, t. 1: *Nowe oblicza komunikacji we współczesnej polszczyźnie*, red. G. Szpila, Kraków, s. 391–396.
- Marcjanik M., 2007a, *Grzeczność w komunikacji językowej*, Warszawa.
- Marcjanik M., 2007b, *O formach grzecznościowych typu Witam, panie Jerzy, Miłego dnia, profesorze* [w:] *Na językoznawczych ścieżkach. Prace ofiarowane Profesorowi Jerzemu Podrackiemu*, red. A. Mikołajczuk, R. Pawelec, Warszawa, s. 89–94.
- Marcjanik M., 2014, *Słownik językowego savoir-vivre'u*, Warszawa.
- Marcjanik M. (red.), 2013, *Jak zwracają się do siebie Europejczycy*, Warszawa.
- Markowski A., 2005, *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Warszawa.
- Markowski A., Puzynina J., 2001, *Kultura języka* [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Warszawa, s. 49–71.
- Ożóg K., 1990, *Zwroty grzecznościowe współczesnej polszczyzny mówionej (na materiale języka mówionego mieszkańców Krakowa)*, Warszawa–Kraków.
- Ożóg K., 2005, *Współczesny model polskiej grzeczności językowej* [w:] *Język a Kultura*, t. 17: *Życzliwość i agresja w języku i kulturze*, red. A. Dąbrowska, A. Nowakowska, Wrocław, s. 9–15.
- Ożóg K., 2007a, *Język polskiej młodzieży – między kodem ograniczonym a kodem rozwiniętym* [w:] tegoż, *Polszczyzna przełomu XX i XXI wieku. Wybrane zagadnienia*, Rzeszów, s. 180–199.
- Ożóg K., 2007b, *Uwagi o współczesnej polskiej grzeczności językowej* [w:] tegoż, *Polszczyzna przełomu XX i XXI wieku. Wybrane zagadnienia*, Rzeszów, s. 77–88.
- Piotrowicz A., 2005, *Słownictwo i frazeologia związane z oglądą towarzyską* [w:] *Język polski. Współczesność, historia*, t. V, red. W. Książek-Bryłowa, H. Duda, Lublin, s. 47–55.
- Piotrowicz A., Witaszek-Samborska M., 2014, *Grzeczność językowa w świadomości studentów polonistyki* [w:] *Grzeczność nie jest nauką łatwą ani małą. Język, działanie, kultura*, red. J. Bloch, D. Lewandowska-Jaros, R. Pawelec, Warszawa, s. 269–278.
- Piotrowicz A., Witaszek-Samborska M., [w druku], *Co razi studentów polonistyki w językowych zachowaniach grzecznościowych Polaków?*

Urbańczyk S., Kucała M. (red.), 1999, *Encyklopedia języka polskiego*, Wrocław–Warszawa–Kraków.
Zdunkiewicz D., 2001, *Akty mowy* [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Warszawa,
s. 269–280.

INTERGENERATIONAL DIFFERENCES IN THE LANGUAGE POLITENESS IN THE OPINION OF THE POLISH PHILOLOGY STUDENTS

Summary

The article contains the analysis and interpretation of the answers given by the hundred students of Polish philology to the survey question: Do you notice differences between language politeness in your contacts with peers and with the elderly? If yes, please specify what they are, and give examples. Respondents confirmed the existence of such differences. They relate not only to the acts and polite phrases, but also comply with the rules in force in polite conversational language contacts. Communication with the elderly need to show respect (for listening, not disrupting), and more care (lexical, stylistic, articulatory and prosodic). Contacts with peers characterized by language freedom.